

MOHEDANO, FABIAN; PONT CLEMENTE, JOAN-FRANCESC.
JOVES ESCOLTES I FRANCMÀÇONS ADULTS. BARCELONA:
CLAVELL CULTURA: FUNDACIÓ FERRER I GUÀRDIA, 2007

Com és ben sabut, l'any 2007 es commemora el centenari de l'escoltisme, moviment per a l'educació de la joventut que va endegar Lord Robert Baden-Powell (1857-1941) amb una vintena de nois en un camp experimental, l'any 1907, de l'i-

lla de Brownsea, a prop de Poole, a Dorset (Anglaterra). Aquell camp va ser un gran èxit, de manera que, poc després —el gener de 1908—, Baden-Powell va publicar la primera edició d'*Escoltisme per a nois*, un llibre que va suposar un èxit immediat arreu del món. De fet, si hom observa amb atenció els postulats de la pedagogia escolta —inspirada en bona part en *El llibre de la jungla*, de Rudyard Kipling—, es constata que respon als principis del neomadisme que s'ha imposat en la societat postindustrial i que, en realitat, venia a rectificar el rumb pedagògic d'una societat industrial neosedentària que havia privilegiat l'escola com a recurs educatiu.²⁴ Amb tot, l'escola i l'escoltisme no són contradictoris, sinó que constitueixen dues instàncies educatives complementàries.

Ara bé, l'aclimatació de l'escoltisme a casa nostra s'ha vinculat pel general a l'acció de l'Església i, especialment, al paper jugat per prohoms com mossèn Antoni Batlle. Altrament, els germans Galí —formats justament a redós del seu magisteri— han estat fermes avaladors de l'escoltisme, que ha tingut un paper capital en el manteniment de la nostra identitat com a país en temps foscos i difícils com el franquisme.²⁵ Des de la perspectiva del llibre que tenim a les mans, aquesta dinàmica ha generat una línia d'interpretació històrica expressada en el

24. En relació amb el neomadisme pedagògic, podem establir, a grans trets, dues grans tradicions. Una d'ascendència liberal i anglosaxona, representada per l'escoltisme de Baden-Powell, inspirada en els principis i els valors d'una pedagogia selvàtica, pròpia dels pobles i les cultures nòmades, especialment dedicats a la cacera. Al seu torn, aquest escoltisme —sorgit en un context colonial— ofereix dues vessants ben definides: una de caràcter cristià, que ha estat assumida per l'Església catòlica, i una altra —que es reflecteix, per exemple, en el llibre que comentem— de tarannà laïcista. L'altra gran via cal situar-la en la cultura alemanya del Segon Imperi, a les darreries del segle XIX, i s'inspira en els vents pedagògics del Romanticisme. En aquest context van sorgir els Ocells Errants (*Wandervögel*) de Wyneken, que, a la llarga, van donar lloc a la Joventut Hitleriana. En relació amb aquest tema, es pot veure: A. MOREU CALVO, «Idealisme naturalista dels adolescents alemanys (1897-1945). Dels *Wandervögel* (Ocells Errants) a la *Hitlerjugend* (Joventut Hitleriana)», *Educació i Història*, núm. 6 (2003), p. 36-43.

25. Els germans Galí —Raimon i Jordi— han fet pública defensa de l'escoltisme —d'un escoltisme de pregonia fe cristiana— com a instància pedagògica. Raimon Galí, en les seves *Memòries*, Barcelona, Proa, 2004, documenta la seva incorporació a Minyons de Muntanya, de manera que el seu pensament troba —abans i després de la Guerra Civil— un punt sòlid en l'escoltisme. També així s'expressa Jordi Galí en el seu recent llibre *Les ganes d'aprendre*, Barcelona, Pòrtic i Barcelonès d'Edicions, 2005, en què accepta que tota la seva trajectòria intel·lectual ha estat marcada per la convicció, que ha manllevat de mossèn Batlle, que allò que és essencial en educació és una «intel·ligent formació del caràcter» com a premissa indispensable per a la formació d'unes elits que dirigeixin el país. De fet, Jordi Galí reconeix que aquest ha estat sempre el seu somni, la formació d'uns joves —d'aquí la importància de l'escoltisme— per dirigir el país en el seu procés de redreçament nacional. Ens hem ocupat d'aquesta i d'altres qüestions en el nostre estudi C. VILANO, «El compromís cívic dels germans Galí», *Relleu*, núm. 89-90 (juliol-desembre 2006), p. 24-34.

políticament correcte de la transversal montserratina, que és impugnada justament en l'obra que ens ocupa, que, més enllà del paper del catolicisme, aposta sense reserves per enllaçar amb la tradició del laïcisme escolar, d'una ètica civil republicana que té un referent inequívoc en els plantejaments de la maçoneria i que troba en la figura de Francesc Ferrer i Guàrdia —ara que som a les portes del centenari del seu afusellament, esdevingut l'any 1909— un exemple a seguir i imitar.

Per tant, els autors d'aquest llibre —que compta amb una introducció de Jordi Serrano i un epíleg d'Oriol Illa— aposten per una relectura de l'escoltisme i, el que no és menys important, de les seves imbricacions en la Catalunya actual. En realitat, aquest llibre és un diàleg entre els dos autors que han confeït una obra planera i de to divulgador, sense aparell crític, per bé que inclou una bibliografia al final. De fet, es parteix de la base que a casa nostra és molt conegut, l'escoltisme, però molt desconegut Robert Baden-Powell i la seva obra. La intenció última d'aquest llibre no és altra que llegir els textos del fundador de l'escoltisme des de la perspectiva de la laïcitat i del lliurepensament, bo i destacant la importància dels rituals, cerimònies, promeses i lleis. Tant és així que aquesta obra vol demostrar que ambdues institucions —maçoneria i escoltisme— es troben imbricades des del moment en què la primera ha influït profundament en la creació de la segona. Ben mirat, entre ambdues hi ha semblances i coincidències en el context històric, en la seva missió i en els valors defensats, així com en el marc simbòlic i en el mètode educatiu emprat.

Així doncs, l'objectiu principal d'aquesta obra no és altre que posar de manifest l'arrel laica i francmaçònica de l'escoltisme. En aquest sentit, es considera que Baden-Powell va plasmar l'ideal maçònic d'una educació de la humanitat, ideal debatut al llarg del segle XIX, a partir de l'escoltisme com a moviment educatiu al marge de l'estat i de les esglésies. De tal faisó que l'escoltisme —o, millor dit, l'escoltisme laic— es perfila a manera d'una tercera via educativa, independent de l'estat i de les esglésies, d'acord amb un projecte integral sense distinció de sexes ni de classes socials. Endemés, l'escoltisme laic reconeix el valor pedagògic de la convivència de diferents realitats en un mateix espai comú. De fet, es tracta d'un moviment d'educació popular, complementari de l'escola pública i de la família, que promou la coeducació de classes socials i de gènere, la democràcia i la ciutadania, la defensa i l'estima del medi ambient, la fraternitat i la solidaritat. A més, no hi cap contradicció entre laïcitat —que constitueix una ètica civil, universalista i independent de qualsevol confessió o ideologia— i espiritualitat, atès que la laïcitat és l'atmosfera més adequada per al desplegament lliure de l'espiritualitat. Per tant, la francmaçoneria i l'escoltisme, si són fidels a la seva tradició, només poden i han d'excloure els creients dogmàtics en un Déu o en un no-Déu que imposa l'anihilació dels que són diferents.

S'ha escrit molt a l'entorn de si Baden-Powell va ser francmaçó, qüestió que va ser especialment virulenta durant l'expansió inicial de l'escoltisme. Pel que sembla, el creador de l'escoltisme no va formar part de la maçoneria, encara que, segons tots els indicis, va ser un maçó sense mandil, és a dir, un home molt proper als ideals de la fraternitat universal. Així, es palesa la influència de l'entorn francmaçònic de Robert Baden-Powell, que va endegar un moviment que en molts països va ser dirigit per francmaçons compromesos amb el progrés social, bo i establint bones relacions amb els defensors de l'escola laica. Tampoc s'ha d'oblidar que hi ha diverses experiències de lògies que han pres el nom de Baden-Powell. En qualsevol cas, l'escoltisme i la francmaçoneria —amb la seva vocació comuna pel perfeccionament intel·lectual i moral de la humanitat— són excel·lents escoles de valors que busquen la formació de ciutadans lliures i solidaris.

Altrament, les similituds entre ambdós moviments són clares, cosa que no estranya, si es té en compte que la francmaçoneria i l'escoltisme malden per la perfecció moral de les persones a través d'un espai de llibertat representat per l'agrupament escolta o la lògia maçònica. És lògic, doncs, que es trobi una coincidència d'elements axiològics entre ambdues instàncies: el creixement personal, l'aprenentatge continu, l'ideal de la germanor mundial, la filantropia, la solidaritat, l'ajuda mútua entre els membres, etc. D'altra banda, es constata una simbologia i un ritual similars: les cerimònies amb caràcter iniciàtic, l'herència de les tradicions, el número tres, l'expansió universal, l'apadrinament, etc. Naturalment, segons aquest enfocament, la investidura ròver té un gran parentiu amb la iniciació maçònica, atès que ambdós actes comporten la confirmació del compromís. Així, la promesa i la llei escolta són considerades com el punt de partida d'una iniciació que comporta un compromís solemne i públic, acceptat lliurement davant dels seus companys. També la francmaçoneria concep el jurament o la promesa com una de les parts més solemnes de la iniciació, que imposa lligams i obligacions per a tota la vida. Fins i tot la terminologia és similar, ja que, si bé el nom dels *llobatons* troba el seu origen en *El llibre de la jungla*, de Kipling, també és un terme utilitzat en la maçoneria. En darrer terme, ambdues institucions —la francmaçoneria i l'escoltisme— tenen una predisposició constructiva: construir un món millor.

Escoltisme i francmaçoneria han compartit, al llarg dels anys, moltes similituds i han recorregut camins paral·lels. En les arrels de l'escoltisme es detecten bona part dels principis que van donar sentit a l'educació abans de la invenció de l'escriptura amb la revolució neolítica i, per tant, de l'aparició de l'escola. Altrament, en l'escoltisme hom pot detectar fàcilment l'estructura d'una pedagogia iniciàtica pròpia dels pobles que vivien de manera nòmada. Al seu torn, és ben sabut que, darrere de la maçoneria especulativa —sorgida a Londres a ini-

cis del segle XVIII—, apareix la maçoneria operativa, que aixecava les catedrals medievals, els misteris de les quals eren ben guardats pels mestres d'obres. Naturalment, les coses han evolucionat, però avui ambdues organitzacions constitueixen moviments internacionalistes amb finalitats altruistes i amb una metodologia que té una inequívoca càrrega ritual de caràcter humanista. Tot i les seves característiques pròpies i específiques, els autors d'aquest llibre afirmen que allò que els uneix és, indubtablement, molt més que allò que els separa.

Contràriament al que sovint s'ha dit, escoltes i maçons no es consideren elitistes, alhora que defensen el paper de la dona igual que el de l'home, fins al punt que la coeducació esdevé una condició irrenunciable per al desenvolupament d'un projecte educatiu democràtic, laic i progressista que, des d'un punt de vista històric, vol assumir l'herència del passat republicà i federal de la nostra història. Al seu torn, tots dos moviments són també esotèrics, en el sentit que *esotèric* vol dir qualsevol coneixement reservat als iniciats, als nouvinguts. Igualment mantenen una estructura i un funcionament democràtics, encara que l'origen militar de Baden-Powell ha generat moltes crítiques. De tal faisó que la iniciació palesa que l'escoltisme i la francmaçoneria són sistemes peculiars de moral que ensenyen mitjançant símbols sota el vel de les al·legories. D'aquí també que ambdues instàncies siguin simbòliques, la qual cosa vol dir que empren símbols com a senyals col·locades en cada bifurcació de camí, bo i indicant la direcció i el destí cap a on van, si bé no és obligatori seguir-los. A més a més, la cadena fraternal o cadena d'unió (les mans entrelaçades) és un símbol existent en les dues organitzacions. En aquest punt, convé recordar que l'encaixada de mans, però també la salutació, esdevenen dos elements simbòlics que apareixen en ambdues institucions com a identitaris i peculiars: no per atzar la salutació escolta és amb tres dits.

En conseqüència, l'escoltisme i la francmaçoneria constitueixen, per la seva naturalesa educativa, veritables escoles de formació que propugnen la construcció d'un mateix a través d'uns ordres iniciàtics i unes societats de pensament que volen promoure canvis interiors en la vida dels seus membres. A través d'aquest viatge interior —una dimensió més del neomadisme pedagògic—, s'atén a la interiorització progressiva del seu caràcter, que evoluciona, en un sentit obert i tolerant, a mesura que es transita per les diferents etapes que —a grans trets— poden fixar-se en el número tres. Així, la proposta educativa escolta es planteja amb tres etapes de progrés (iniciació, participació i animació), mentre que, en la francmaçoneria, hi ha tres graus (aprenent, company i mestre). Tot amb tot, i al marge de la via del creixement personal, ambdues organitzacions ofereixen un vessant inequívocament social i fraternal que apunta a la humanitat globalment considerada, cosa que no ha d'estranyar, si es té en compte que els dos movi-

ments —escoltisme i maçoneria— van més enllà de l'estricta individualitat, en reclamar i postular valors com l'amor, l'amistat, la fraternitat, la cooperació, el compromís i la creativitat.

A la vista del que diem, aquest llibre insisteix en el paral·lelisme entre el cau de l'agrupament escolta i la lògia maçònica. Quan pensem en una lògia francmaçònica o en un agrupament escolta, automàticament ens ve al cap la idea d'un espai físic que el situï geogràficament. El cau és el punt de refugi, una cova, un lloc on els escoltes se senten còmodes perquè s'han sentit lliures per decorar-lo sovint amb escenes d'*El llibre de la jungla* o d'ambients que creen un clima favorable a la imaginació. Per la seva banda, la lògia és un lloc de reunió que —a manera de temple— expressa un ideal a realitzar que, com el temple de Salomó, mai no s'acabarà de construir. A l'hora de trobar concomitàncies i paral·lelismes, els punts de contacte entre escoltes i maçons no s'exhaureixen fàcilment. Així, els escoltes van proveïts d'una camisa i d'un fular, mentre que els francmaçons ho fan amb un mandil i uns guants blancs.

Segons aquesta argumentació, aquestes dues estratègies formatives es presenten de manera complementària, atès que la francmaçoneria no admet infants. Ambdues institucions —una de caràcter clarament educatiu, l'altra d'orientació predominantment filosòfica— marquen un únic camí o itinerari que s'inicia en el cau escolta i que prossegueix en la lògia. No es tracta d'un camí de salvació de caràcter religiós, sinó d'un procés d'autoesclariment continu, compatible amb qualsevol fe religiosa o convicció filosòfica que no anul·li la llibertat de l'individu. A fi de comptes, l'escolta no és un aprenent qualsevol, atès que ha superat una sèrie de rituals iniciàtics, alhora que assumeix uns compromisos personals que són compartits amb la francmaçoneria. Això establert, no és debades dir que l'escolta o el francmaçó entren en un procés autoformatiu d'una moral universal basada en la pura raó. En realitat, configuren el seu ideari o projecte associatiu a l'entorn d'una ètica civil, laica i republicana basada en el racionalisme i el lliurepensament, principis bàsics de la modernitat.

Abans de cloure aquesta recensió, cal remarcar la importància del vincle que s'estableix entre l'escoltisme laic, amb la seva proposta educativa, i la francmaçoneria liberal, amb el seu sistema de debat i esclariment, en un plantejament que vol estendre's al llarg de tota una vida, des de la infància fins a la maduresa. Així, es dibuixa una via pedagògica basada en el lliure examen com a element cabdal del seu mètode d'anàlisi, al marge de dogmatismes però sense negar la dimensió espiritual de l'ésser humà, que, des d'una posició laica, surt a la recerca de les creences o principis filosòfics personals que donen sentit a la vida.

Comptat i debatut, l'escoltisme laic i la francmaçoneria aspiren a constituir una espiritualitat laica pròpia de lliurepensadors, és a dir, d'una recerca lliure, autònoma, oberta i que rebutja convertir en absolutes les veritats que no poden ser més que relatives. El cas és que s'aposta per una comunió entre l'escoltisme i la francmaçoneria que, a banda d'enriquir decididament l'escoltisme laic, ha de construir un nou imaginari col·lectiu basat en l'educació, la cultura i la participació. Educació com a eix vertebrador de qualsevol proposta de canvi social, cultura com a precondition de llibertat i participació com a símbol de vitalitat democràtica i de desenvolupament social i personal. Ens trobem, doncs, davant d'una proposta arrelada a la tradició republicana (Pi i Margall, Valentí Almirall, Ferrer Guàrdia, el president Companys, etc.) que recomana l'establiment d'ateneus no només com a espais orgànics de suma d'esforços entre joves escoltes i francmaçons adults, sinó com un focus per aconseguir ciutadans més lliures i solidaris, objectiu que constitueix veritablement tot un repte per a la pedagogia del segle XXI.

Conrad Vilanou i Torrano